

سوال نمبر 3

Instructions

شہادہ حسین دیاں کافیاں دافکری تے فنی ویروا
کرو۔

1. Give numbering to headings

2. Do not write lengthy paragraphs. Write medium sized paragraphs with headings.

حیاتی تے اک جھان

3. There should be around 12 headings for 16 marks question.

آپ اول نائنس والی سالانہ امتحان
تے داد دا ماں کلجس رائے سی جیٹے حوالہ دیاں

4. Draw figures/diagram/flowchart where needed.

دا کم سرد سے سن - آپ
تخلی ر سے سماں ہونے تے اوجہ ذات ر

5. Start new question from fresh page.

ڈھڑی کلکرا ئے راجھو سے

6. Each answer should start with Introduction and end with Conclusion.

تعلیم تے تربیت

7. Give more weightage to expressedly asked part/s of the question.

آپ نے اپنی مڈھلی تعلیم
ٹیکسالی دروازے دی صحبت دے ایماں
مولوی ابو بکر ہورال کو لوں لئی - آپ نے دس

8. Change colour scheme for references to give them more visibility.

ورھ دی مہرین کراں لے ست پائے دی
حفظ کر لے سن - آپ نے حضرت بہلول دربالی

9. Manage time well.

دے ہنہ تے بہعت کئی -

10. Wide page borders are discouraged. Should be reasonable.

مجذوبی چولا

11. Avoid writing wrong references.

ایس عباسی دے سال سال شیخ
مسجد اللہ کو لوں تفسیر مدارک پڑھیاں ہو یاں
جروں ایس آنت تے ایڑے !

وما الحيوة الدنيا الا لهو لعب

ترجمہ الیہ دنیا کھیڑ تماشے توں اڈ کجھ نہیں
تے آپ دی حالت مجزوبی ہو گئی نجدے
ٹیدے مکتبوں باہر آئیے تے تفسیر توں کھوہ وچ سٹ
دنا مہتر سنگیاں نے سکھ مکتبی تے ناراضی توں بچن
لسی کڈھ رتی تے مہتر کدی مکتب نہ ملے۔ آکھیا
جاندا اے کہ داڑھی منڈا رتی تے طوولی
رکھ دے پتیاں دی بھنگ۔ سین گنگ پٹے۔

کافی کیہ اے

شہادہ حسین دی کس

عنف نے کمال کیتا ہو پا اے جس توں مراد
قرآن دی آیت لیا جاندا اے :

و كَفَى بِاللّٰهِ

ترجمہ تے اللہ کافی اے۔

کافیاں شہادہ حسین دیاں نکری خوبیاں

شہادہ حسین نے اللہ تعالیٰ دے عشق وچ
ڈب کے منہ البت ہو کے تفسیر توں نیکو پائی
اے۔ اوہناں نے مختلف رنگاں توں اپنے
شاعری وچ سمیٹ کے لوکاں توں چائیں
و لھا پارے۔

شاہ حسین داعلامتی رنگ

آپ نے ریاکاری دی مذمت کرتے ہوئے
سے لوگوں کو دنیا توں دور تے رب دے
منیڑے کرن دی گھل کہتی ہے

وحدت الوجود داعقیدہ

شاہ صاحب قرآن دیاں ایہناں آیتیاں
نو دیکھیاں ہویاں

○ اللہ نور السموت والارض

○ وفي الفلكم اعلا تبصرون

جیڑی کے وحدت الوجود نوں ثابت کردی ہے تے
عزماندے نیں

رباعیرے حال دا محرم توں

اندر توں باہر توں روم سوم وچ توں

توں ہیں تانا توں ہیں بانا سمجھ کجھ میرا توں
پسے حسین فقیر سمائیں دامن ناہیں سمجھ توں

غیر اللہ توں نفرت دی گھل

شاہ حسین نے ایہہ حدیث دی
ترجمانی کردے نیں کہ عارف صرف رب دی
ذات دا جانو ہوندا ہے ایس تو اڈاوہ
کسے ہو رول دیکھدا وی نیں -

فی مائیں مینوں کھیریاں دی گل نہ آکھ
 رانجن میرا میں رانجن دی
 کھیریاں نوں کوڈی جھاک
 کور جائے پیرکلی
 پیرے دا درچاک
 کپے حسین فقیر سائیں دا
 جانہ رۄہ آپ

عشق بارے وچار

روح دی صفائی تے

باطن دے چائن لئی ضروری اے جے عاشق
 وی نکھر یا ہو یا ہونا جاہیں دا اے۔ عشق بارے
 گل کرد یا ہو یاں فرماندے نہیں۔

عاشق ہوویں تے عشق کما دیں

راجہ سوئی دانکہ
 دھاگہ ہوویں تاں جانویں
 باہریاک اندر آلودہ
 کیا شیخ بہاویں

حقیقی تے سکے عاشق دی پہچان ایس
 توں اڈ لے ہوو وند نہال نہیں لہی ماسکری۔

من دی پچھان

پاک گل ایسے آکھدی اے کہ انسان دے
دل دا ای کم اے کہ چنھاں کرناں اے یا مندا۔
شہاد صاحب دا قلام وی ایس گل دی تائید کجھوانج
کر دالے۔

میں یاغے دلی مولیٰ حسیناں توں کہیں باغے دی مولیٰ
اپنا آپ پچھانے ناہیں اوراں دیکھ کیوں بھولی

مہر شہ دی لوڑ
مہر شہ دی گل کردیاں آکھدے
ہیں کہ:

سجین دے ہتھ بانہہ اسٹاڈی
کیونکر آکھاں چھو وے اڑیا
رات اندھیری بدل کنیا
باہجھ وکیلاں مشگل بنیاں
ڈاڑھے کیتا سرو وے اڑیا
کسے سین فقیر نماں
ہیں تیناں نال لڈ وے اڑیا

حدیث پاک دی گل اے :
من لا شیخ له فشیخه الشیطان

صوفیاں دی سکھیا

صوفیاں نے ایس دنیا نوں کھڈ کھڈار
 آکھیا تے انسان نوں اوس دی زندگی دا
 مقصد وی دسیا ہے۔ ایس گل نوں مگو رکھو
 آپ بکھرے نیں!

ہندہ بنایا جاپ کون توں کیا بھانا پاپ کون
 تیں صیح کیا کیا آپ کون

اخلاقی رنگ دی جھلک

آپ دنیا دی بے ثباتی کوں تنگ آئے
 اک بڑی وڈی گل گرتے نیں!

اڈیا بھور تھیا پردیس آئے راہ اگم دا
 کوڑی دنیا کوڑ پسا را جیوں موتی بسنم دا

شہاہ حسین دی شاعری دافنی ویروا

آپ نے فن تے فنکاری نال اپنے حلام نوں چار
 جن لائے تے تے اوہ فن آپ نوں نے آپ دے
 نیرے سارے بوکھاں نوں چائن ورتا رہیا اے

بقول شو پشہار

سو پشہار نے آکھیا مئی کہ دنیا سمندر دا کھارا
 پانی اسے ایسے جیناں پہو کے اونی جیساں ودھ گئی۔
 ایسے گلے نوں آپ اس طہراں کر دے نہیں۔

کھوڑ لروڑ جیناں دے جیڑیا سو بھی تھوری تھوری
 بھڑ پٹی تیری پچا در، چنلی فقیراں دی بھوری

پنجابی کافی تے راگ

گر نتہ وچ گرو نانک،
 رام داس، سروارجن تے تیغ بہادر دیاں کافیاں
 دسویاں نہیں کہ شاہ حسین کافی دے موجود نہیں بلکہ
 کافی نوں راگ نے رکن دے جانی نہیں۔
 اک راگ مولا فخر فرماؤ۔

میں وی بھور لا بھن دی بانا، نال ہیرے کوئی پل
 پیراں پییدی منت ل کر دی جانا پیا اگل
 نیں وی ڈہ نلھی تلہ پیرا نا شینہاں بتن ملے
 لا بھن یار طبیب سسیندا میں تن درد اوے
 جے کوئی خبر متراں دی لیا اوے ہتھ دے دینی آں نولے
 کہے دین لوقہ پیر سہا میں د سنیوڑے گھنڈے

ایساں درداں نوں ویکھ کے تے کسے نفا دے
 کیا سی:

پٹی ہے وارث شاہ دی شاعری پنجابی و پنج گھڑی
 باغ دی بہاراے تے فیر شاہ حسین دی شاعری
 کتے غمزہ بلبل دی پکاراے۔

تشبیہاں تے ہتھاریاں دا اورتاؤ

مثال نال گل سردیاں ہو یا فرماتے نئیں:
 گھم جیر خڑا گھم تری کن والی جیوے
 نلیاں وٹن والی جیوے

چرخہ بوے سائیں سائیں بائٹر بوے توں
 کہے حسین فقیر سائیں دا میں ناپیں سبھ توں

عام فہم زبان دا استعمال

شاہ حسین نے عام فہم زبان دا استعمال کیتا

آپ دی شاعری پڑھاں تھاراں تے اندر ہ لوکاں دا سلی سلی سمجھن
 والی اے۔

مکدی گل

ساری گل کتے دا سرہ ایہہ کہے کہ شاہ حسین اوہ

درویش نئیں جیناں دی شاعری وچوں نقلن والا اک اک بول
 حقیقت دے رنگ وچ رنگیا ہویا اے۔

بقول ڈاکٹر موہن سنگھ دیوانہ:

شاہ حسین نے اخلاق، فلسفہ، روحانیت، خدا، خدا تے
 انسان، انسان تے انسان دے متعلقہ ساری گھلاں توں
 شاعری وچ بہا اے۔ ایہہ راہیں سائیں جیناں سائیں
 ایہی ہوا ہ کلاھی اے۔

سوال نمبر ۱
 منیر نیازی نے موضوع سے اسلوب دے حوالے
 نال اپنے ہم عصر شاعران توں وکھری شاعری کیتی
 اسے، ویرو اکرو۔

جیاتی تے ادھ کھلی اکھ

منیر نیازی دا اہل نال

محمد منیر اسے اوہ ۱۹ اپریل ۱۹۲۸ نوں فتح محمد خاں دے
 گھر پنڈ خاں پور ضلع ہوشیار پور و جہنمے - آپ نے
 لچھو شاعرہ بیوی وچ نوکری کیتی سمندر ان دے سفر توں
 جھیتی اک گئے۔ آپ وڈا توں بعد ساہیوال آئے
 تے شعر و شاعری وچ شروع کیتی۔

پنجابی کلام

سفر دی رات، چار حپ، جیراں

تے رسدہ دس اکے تارے ایہہ شنوں
 کلام "کل کلام" دے نال نال چھاپے پیرط
 ہوئے نیں۔ آپ دی اک کتاب سفر دی رات
 دارسیا چہ بالو قدسیہ نے لکھیا اے۔

وفات

آپ نے پنجابی شاعری دے نال نال اردو
 شاعری وی کیتی۔ پنجابی دا ایہہ اگوانے ننگو شاعر دسمبر
 ۲۰۰۷ نوں فوت ہويا۔

منیر نیازی تے گلِ علام

منیر نیازی ساڈے دورد
 اوہ منفرد تے لو بولا شاعر سی جبیدی ایس اکھوں میں صوفی
 رے شاعران نال کوئی ریس نہیں۔ اوہناں دی مقبولیت
 دا اندازہ اس گل توں وی لایا جا سکدا ہے جیہ جیوں
 اوہ کوئی نظم مشاعریاں وچ سنا بندیاں بھل جائے
 تے ساسہیں وجوں منڈے لڑیاں اوہناں نو لقمہ
 دے دیندے سن۔ اپنے عہد وچ ایہی پذیرائی ہوت
 گھٹ لوکاں دے حصے وچ آندی رہی اے

منیر نیازی دا علامتی نظام

جیہڑی گل منیر نیازی توں دے
 ہم گھر شاعران نو عکس کر دی اے اوہناں اوہوں
 اوہناں دا اک علامتی نظام وی اے۔ اوہ اپنی
 گل توں علامتاں نال دی کسریں دی صلاحیت رکھدین

گھر دیاں کندھاں اتے دس چٹاں لال پھوار دیاں
 ادھی راتیں بوہے گھر کن ٹریناں چمکاں ہار دیاں

روحاں وانگوں کوہوں نگہن مہکاں باسی ہار دیاں
 قبرستان دے رستے دس کوکھاں پھرے ہار دیاں

لشکار سے دانشاں

اوہناں دی ایس نظم
 نوں بیڑھ کے نے ایہ گول کھلے کے سامنے آوندی اے
 پئی اوجہ تے اوہناں دے نال بیڑیاں گلاں تے اناں
 نوں ایس دنیا دارہیں سہیں جنگا نہیں گلا تے
 اپنی گول سردیاں بندے نیں!

پھیر مہری اوے را بھیا لڈھ کوئی تلھی تان
 مار کوئی میر اوے مرزیا کچھ کے دل آسمان

بین الاقوامی ادب دا اثر

مینر نیاز می یورپ
 رے ادب تے یورپی تحریک سمبل ازم وچوں متاثر
 نظر آندے نیں۔ سمبل ازم آت یورپ فرانس
 وچ اٹھن والی ایسویں تحریک اے جس دے
 وچہ خاص طبقے دے توں عام عوام نوں تنگ
 کردی اے تے اوہناں نے حقوق نوں
 ہڑپ کرے بیٹھی اے۔ اوہناں دیاں ایہو گلاں
 اوہناں نوں دوتے شاعران نوں کفریاں سردیاں نیں۔

بجیتے ورگی نار

میرے لہودی بونے اوہنوں

دتا پنج کھلار

جیویں دشمن دے ہتھاں وچ

پھیری ہوئی تلوار

Day: _____

Date: _____

منیر نیازی منزلان دارا ہی

نیازی صاحب دی شاعری سدا
بہاراے اوہناں نے مقابلہ نگاری تے ورت لکھن
دا ایس طراں نکھڑا کیتا اے یئی اج دا شاعر
ایس تخلیق نوں وکھو کے تے دار تے بنا نہیں
رہ سکدا۔

لمیاں منزلان دے راہی بن لھن گے اورہ تھاواں
اج تک بینیاں وچ کدے نہ پھریا آدی دا پیر چھاواں

نرگسیت دا پہلو

آکھیا جاندا اے جیہدا مطلب
اے، ایسی شخصیت جیڑی اپنے آپ تے عاشق
ہوے۔ اوہناں دی شاعری وچ جیہاں ورتیاں
گلاں تے پراںیاں حرکتاں و بلعیاں و سکریاں
نہیں۔

وہم نہ دکھیا جان دانہ دنیا دا ہم
فکر نہ ناقہ ہو ردا تے قلم کلا دم
آپ منیر منیر مانہ سے نہیں!

کد سے نہ رک کے کنڈے کلاھے زخم کدے نہ بیتا میں
کدے ناں چھے مڑے تکیا کوچ جیوں وی کیتا میں

نیازی صاحب دی دشمنی نر کسیت دا پہلو

ایسے آپ نال گلاں کر دیاں ایہہ ہنرمند دسے نہیں
 جہوں کوئی گئے دی خور نہیں کر دا اوس توں گلوں یاد کرن
 دا کوئی فائدہ نہیں۔

سن فی ٹریٹے
 رنگاں دی پیر ٹریٹے
 میں ٹر جاواں گا
 مہڑے نہیں آواں گا
 فیئر چھتائیں گی
 ہس سے بلائیں گی
 روکے بلائیں گی
 فیروی نہیں آواں گا
 اچے اسمان دا
 تارہا بن جاواں گا
 دور دور رہواں گا
 تے تینوں ٹر لٹاواں گا۔

مغربی تہذیب تو متاثر

مغربی تہذیب بے معنویت
 دی تحریک توں وی متاثر اے۔ ایس
 تحریک دا مطلب کہ انسان آپے ای اپنے
 واسطے آسان تے امیداں رے وڈے وڈے
 محل اسادا اے تے آپے ہی ایساں محلاں توں

ڈھانڈ پڑا ہے۔ مینر نیازی دی نظم ہوٹل داد دروازہ
کھولنے سے نظارہ وچ فرماندے سے نہیں۔

آدمیں کوئی جانور سی
روٹیاں کھائی بانڈ سے سن
رولا پالی بانڈ سے سی

رومانوی پلھو دا شاعر

مینر نیازی صاحب

نوں رومانویت دی وی سڑی بچھوانا ا سے لہل
دے نزدیک ہیرا وچ نیوان لئی پھانسی نے بھول
چاندل وی مری ساری دا کم ہیں۔ ایہہ سبق لہل
دی شاعر کی اوخوں ملدا ہے۔

کچھ شوق سی بار فقیہی دا
کچھ عشق نے درد رول دتا
کچھ سبناں کسیر نہ چھڑی سی
کچھ زہر رقیبیاں کھول دتا

مینر فرماندے سے نہیں

کچھ انج وی راہواں او کھیاں سن
کچھ گل وچ غم دا طوق وی سی
کچھ شہر دے کور وی ظالم سن
کچھ مینوں مرن دا شوق وی سی

مینر نیازی اک ذہین مصور

عباں وارث شالہ تے

عباں محمد بخش دیاں گلاں توں بعد سائوں
ایس گل دا سواد مینر نیازی کولوں ملدا اے۔

دو تارے میرے سجدے کھتے
اک تارا میرے اُٹے اُٹے
اُٹے والا تارا مینوں
اک دیوا جیائے

تشبیہاں تے استعارے دی فنکاری

مینر نیازی نے علامت نگاری دی طرز
انوکھیاں تے منفرد گلاں کینیاں پئیں۔ امیناں نے جواناں
عاشق مزاج تے رومانوی شاعریاں دی طرز
نوجوان تے سونہی لڑھی دی نقویہ کشی کجھ ایج
کہتی اے۔

مکھڑا پھل گلاب دا
تے چائیں ورنی اکھ
بول چیت و سکاہ دا
ایس لڑھی دا تک

مینر نیازی دی شاعری وچ فنرل ورگا سواد

مینر نیازی دی شاعری دیاں کچھ نظماں منج
فنرل ورگا سواد وی لکھا اے۔ جوہن ایہہ نظم وکھو۔

پیار مرن توں کافی پہلے
کئی سوہنی گل دی سی
اپنے مرن توں کافی پہلے
کئی سوہنی گل دی سی

فلسفیا یہ سوچھ بوجھ دا شاعر

مینر دیاں نظماں وچ فلسفیانہ سوچ
بوجھ وی دکھالی دہری اے۔ اوہناں نے شہر دے مکاناں
توں مگھو لوکے اپنی گل بات کہی اے ہی ان پڑھ
نہ پنڈاں تھواواں دے عام لوکی وی ایس گل توں
سمجھ سکے۔ ونگی لئی آک نظم وکھو۔

اپنے ای ڈرتوں
جرطے ہوئے ہیں
اک دے دے نال
شہر دے مکان

جنگل توں جھڑکے تہذیب دی زندگی اینساں توں بعد انسان
دو بارہ جنگل دی لاقانونیت دہنکا را اے۔

کوٹ گیتاں دیاں دھناں داورتاؤ

منبر نیازی دیاں نظماں جیٹریاں اوہناں نوں
 دوہیاں شاعرانہ لالوں دگر باکریاں نہیں اوہناں دی شاعری
 وچ کوٹ گیتاں دی دھن کجھ اونچ نظر آوندا ہے:

اچیاں مکاناں دیاں رنگلیاں باریاں نہیں
 رات دے شکاریاں نہیں زلفاں کھلایاں نہیں
 رہنوالے زمین اتے چن نال باریاں نہیں
 دل بے ایمان دیاں لمیاں اٹاریاں نہیں

اخیر لاسط

اپنی گل نوں بے لالان واسطے نیازی صاحب
 کول اکھراں دی کوئی ملی نہیں۔

سخر دوپہر نوں جاننیاں جاننیاں
 جے کوئی پیچھوں بلا وے
 پیچھے مہرکے کدی نہ ویلھو
 بلکہ اوہ منستاں پا وے

بقول ڈاکٹر سہیل احمد خاں: منبر نیازی دا سفر اچے
 ضم نہیں ہويا۔ ایس لئی اوہ اچے آخر دیاں آواز اں داد روازہ
 کھولنا اے۔ البتہ دروازہ کھلن تک منبر دا سفر جاری رہے گا۔

اوہ فودھی آگدے نہیں

اچے تے میں دروازہ کھولنا
 آخرت دیاں آواز اں دا

سوال نمبر ۲

فرخندہ لودھی افسانہ نگاری و نچ اگٹرواں
تھاں رکھدی اے۔ وضاحت کرو۔

حیاتی تے اک جہات

فرخندہ لودھی پوراں نے
ساری حیاتی زمانیاں رے متوق لئی وقف کر
دتی۔ اوہناں نے زمانیاں نال ہون آکے دھو
دی گل کیتی اے۔ اوہناں دیاں لکھتاں ایس گل
دا ثبوت بنیں۔

جم پیل تے کم کاج

آپ ۱۹۳۷ نوں ہوشیار
پور وچ جھیاں۔ ورٹوں بعد لہور آگیاں تے
گورنمنٹ کالج لہور وچ ملازم ہوئیاں۔ اوہناں
نے ممتاز نگاری صاحبہ لودھی نال ویاہ کیتا تے
آپ ۱۹۹۷ وچ ملازمت توں ریٹائر ہوئیاں۔

ادبی کم کاج تے لکھتاں

فرخندہ لودھی لہور
تے پنجابی دوہواں زبانیاں دیاں نگاری بنیں۔ اوہناں
نے اینیاں افسانیاں وچوں **چنے دے اوپے**
سپر دے وچ تریڑاں۔ پنجابی وچ اوہناں دا

ناول جنڈ دا انگیار سڑا مقبول ہو یا اے۔
 حکومت پاکستان نے فرخندہ لودھی پوراں نوں 2004ء
 وچ پرائڈ آف پرفارمنس دتا اے۔ اوہناں دی
 مقبولیت انڈیا پاکستان دوہاں وچ آو جیہی اے۔
 آپ 20/0 وچ ایس فانی دنیا نوں کوونہ
 کرگیاں۔

چنے دے اوہلے دی کھائی / افسانے

- 1- پائیدان
- 2- اوٹا
- 3- آب اخباری گل
- 4- آب چپ
- 5- سکھ شیر
- 6- دھرمی بابل
- 7- کنوں آکھاں
- 8- چنے دے اوہلے
- 9- پچھلی پٹھانی
- 10- سب نوٹا اے

فرخندہ لودھی دیاں افسانیاں دا تنقیدی ویروا

افسانیاں دے ایس پراگے نوں جے تنقیدی
 اکھنوں ویکھیا جاوے تے بہت ڈو گھیاں گھلاں

کھلے سے مساپہنے آؤں دریاں میں۔

اختصار دا اسلوب

فر خنزردہ لودھی ہویاں نے اپنے
 اہیساں افسانیاں نوں بلاوجہ طول نہیں دتا بلکہ
 تھوڑے لفظاں وچ وڈی گل کہی اے جیویں
 کہہ سکدے نیں کہ اوہیاں نے دریاں نوں
 کورے وچ بند کرے رنگ نوں ہوسوہنا کر
 دتا اے۔

فر خنزردہ لودھی دے ڈرامیاں وچ اختصار دے تے علامتاں

فر خنزردہ صاحبہ نے اپنی افسانیاں نوں
 جولاہا پرائر جیواں وچ ایہے وچ اختصار
 تے علامتاں ورتیاں جیویں اوہیاں دے
 اک افسانے **پائیڈان** دے وچ اوہیاں نے
 اک سہولے طبقے دے ملازم دے گھر دے حالات
 تے گل کئی دیاں ہویاں افسانے دے طرفوں کرن
 والی زیادتی نوں لکھیا اے کہ ماٹ دے تے
 غریب طبقے دے معاملات نوں کس طرح
 پیراں تھلے دیاں جانداں اے۔ اوہیاں نے
 گل کئی دیاں لکھیا:
 کندھ لکڑ پائیڈان نے بلاکی مار کے انج پیکریا جیویں
 اڑیل لھوڑا سوار نوں سہولے پیکریا اے۔

پہلے طبقے دی گوائی

فرخندہ لودھی پوراں نے اپنے افسانیاں
 وچ پہلے طبقے دی گوائی لکھی ہویا آگیا (پہلی اودھ
 طبقات سدا جلی وچ لپدے نہیں تے اوہناں
 دے دل کدی وی نہیں بربندے کہوں جے سہانہ
 داری نظام وچ اودھ لوک جکڑے ہونڈے نہیں۔
کنوں آہاں اوہناں نے اپنے اک ڈرامے
 وچ گول کردیاں آگھریاں نہیں کہ: جیوں جنوں
 ناں دی آکھنہری پاگل کسڑی دا ویاہ
 اک افس نال ہو جائدا اب۔ دوہوں منگن لگ
 پونڈے نہیں تے دال روٹی جگلی جین لگ پونڈی
 اے۔ کچھ جسر بعد لافا حافظ مسر جائدا اے
 تے لوکی اوہناں دے مال اتے نظر رکھن لگ
 پسندے نہیں۔ کچھ جسر نوں بعد آل دوال دے
 لوکی آکے اوہری لیکھاں دی کھلی نوں ڈھا دیندے
 نہیں تے سارا مال لٹ لہیندے نہیں۔ اوہناں
 دے سارے افسانے ای تھلڑے طبقے دی
 گل بات کردیاں نظر آندے نہیں۔

زنائیاں دے حقوق دی آواز

اوہناں نے اپناں افسانیاں دے
 راہیں ایہہ گلاں بولیاں تیک ایڑاں نہیں کہہ پیر
 عورت دا حق اے کہ اوہنوں آزادی مال کم
 کرھاتا جاوے۔ اوہناں اپنے اک

افسانے سب کوڑاے وچ دسریاں نہیں ہئی
 اک بندے نے اپنی بڑھی مرن توں بعد اپنے
 ویاہ داسو جیہا تے اپنی دھی توں وٹے تے دتا
 کڑی داپو ہیں اپنی زندگی جیہا اے
 تے کڑی دا بندہ کجھ میراں بعد میرا بند اے۔
 میرا کڑی دا ویاہ دے تے منڈے نال کسرا
 دا ادارہ کسرا دا نڈالے طے اے کھل وچ ای
 ہوندا اے تے اوہ منڈا وی میرا بند اے
 اس طراں اوہ کڑی منجوس مشہور ہو جانی
 اے۔ لوگ اوہ مذاق اڑان لگ بندے س۔
 اس بند وچ اک پیر صاحب کڈے تے اوہ
 وی اوہ کڑی توں دم کسرا توں نکال دیا
 نہیں۔

اس طراں اوہ کڑی وی عینوں ہو جانی اے
 تے لوگ اوہ بندے کوں اپنی لگاں توں دم
 کسرا شروع کرد بندے نہیں۔ اوہ کڑی بس
 توں ایسوں ای لکھدی اے:

دب کوڑاے تے سب کوڑاے

جاگیرداراں تے جھوٹے پیراں دی بندیا

غر خندہ پوراں نے جاگیرداراں تے جھوٹے
 پیراں دی جنگی خبر لئی اے اوہ آکھیاں
 نہیں بھلی اپنے اک افسانے جیہداں ناں

سچم کو ٹرائے ، ابد سے وج اوہناں نے
 آک بھوٹے پیر دا سردار وکھا با اے
 جیڑا لوکھاں دے اسباب تے عینت تے
 اپنی غنکاری تے جالانی مال تھفے کسئی بھٹاکے
 جیڑوں جنڈونوں پیر صاحب کول بہانڈا کدا تے بہن
 غور و فکر توں بعد دسبا کہ ایہہ لڑی مہر دی
 نہیں ہے مگر کیوں ہے ایہہ لڑی نہ مہر دی
 نہ جوان - جنڈاں نے اپنا ہنڈا گے توں ودھایا
 تے پیر صاحب نے اس نو فورے کیہ سوچ کے بھجے
 کردتا۔

سیاسی تبدیلیاں دے بارے اوہناں دی سوچ

فرخزاد ہورال نے بنیاد دی خاص کر کتے
 پاکستان دی ماحول عمومی گل کردیاں ہو یاں اینہاں
 اعضا نہیں اور ایہی گل کسئی اے کہ ساڈے
 مکر و توج سیاسی انتشار کس وقت تک
 کوٹریا ہوا۔

اوہناں نے اپنی جاتی وج جنرل ایوب
 لا مارشل لا روکھیا۔ جنرل بھٹی تے
 فوجاں توں مکر دلا تندیوں تے جاگیرداراں
 نوں ماٹیاں مال ظلم کردیاں وکھیا۔
 اوہناں دیاں لکھناں سالوں اسیں
 گل بارے رس واسطے کاخی نہیں۔

اوپنیاں نے اپنے پہلے افسانہ پانڈراں وچ
کھلے گل گیتی اے بیٹی کہ علامتی رنگ وی
رکھت توں نہ اثرے تے اولہ اپنی گل وچ
جنگلی طراں سمجھ جاوے۔

اوپنیاں نے اپنی افسانیاں وچ اوس دور
دے سوشل نرازم دمی وی گل گیتی اے۔ اوہناں نے
بنگالی وکھری ہونڈے وکھے۔ مہٹونوں پھالسی
رگدیاں وکھیا۔ ترقی پسند خرابیاں نو مگدیاں
وکھیاں۔ تے خیاں دے حکومت تے برطانیہ
وی جنگلی طراں وکھیاں تے اپنے دور دے
کلچر توں اپنے کھر راہیں سناڈے فلک اپڑایا۔ لکھائی
دا اہم سب توں وڈا احسان ہونڈا اے کہ اولہ ادب
توں اعلیٰ نسل تک منتقل کرد پیرا اے۔

مکدی گل فرخندہ بہوراں نے اپنی افسانیاں
وچ امیر تے اٹک طبقہ توں لکھیا اے۔

اوپنیاں نے اعلیٰ طبقہ دے پیر پیرنا لیتی اے۔ اوہناں
آپے آکھیا اے بیٹی:

منے دے اوہک مہری آرے سا حزانہ جیسی تے عام
فہم کوشش اے۔ مہرے ویرے وی اوہو جیوں پیرا
نے جبرے لوکاں دے کوئی لوکھار دے میں۔

سوال نمبر 8
پیر فضل گجراتی نوں پنجابی عنزل داماں ترآن آکھیا
جانڈالے - بیانا کرو -

ڈاکٹر نیلہ رحمن دی حیاتی تے کم کاج

ڈاکٹر ہو بیس 1968 نوں ڈوبہ ٹیک ملو
وچ پیرا ہویاں - اوہناں جے والد دا ناں عبدالرحمن
اے - آپ ہن پنجاب یونیورسٹی دے وچ
پنجابی دیان پروفیسر نیں - ڈاکٹر صاحبہ نے پنجابی
زبان دی خدمت کرن واسطے پنجابی دیان کافی
ساریاں کتاباں لکھیاں نیں - اوہناں نے اپنی
کتاب **حکلیات پیر فضل گجراتی** لکھی جیہڑے وچ
اوہناں نے پیر صاحبہ دا سارا حلام اکھا کتابا

اے -

حکلیات پیر فضل گجراتی
پیر فضل گجراتی دے

ناں نال البہ کم 2010 وچ چھاپے پڑھیا - ایس
داناں گجراتی ایس باروں لکھیا گیا اے کہ
پیر صاحبہ دا تعلق گجرات دی سوہنی
تے من موہنی دھرتی نال اے - سب توں پہلاں
تے ایس کتاب دا دیباچہ سبیس دیوانی
دے نال نال اے -

کتابوں کی ترتیب کچھ ایچ اے

- 1- قطبی تارا
- 2- ڈرونٹھے پنڈے
- 3- ٹھلوراں
- 4- پنجابی دا قطبی تارا

پیر صاحب دا پہلا مجموعہ ڈرونٹھے پنڈے
جسٹ کے 1963 وچ چھاپے جڑھیا۔ پیر صاحب
ایس داناں جڑھیاں پنڈے رکھنا جاندا ہے سن
اور سنوں میں پیر ٹھلوراں، تے قطبی تارا رکھ کے
پنڈے تعاون دے ایڈیٹور لوکاں نوں وی علم دی
کھڑورنائی دے۔

پیر صاحب پوراں دی شاعری دا پیرا

پیر صاحب شاعری وچ اچا مقام رکھدے
نہیں۔ اور سنوں دیاں نظماں تے کتاباں بمثل
موصافات تے دیکھو وکھولاں دے ریاں نہیں
ایس لئی اور سنوں نوں غزل آکھن آئیا
داوٹا یعنی **غزل دا امام** آکھیا جاندا ہے۔ اس
ٹوں علاوہ اور سنوں تے نصیحا، حمد پیر کلام تے
وی مکہ حاصل دے۔ اور پنڈے کلام وچ
کئی گلاں پوریاں نہیں آو سنیاں آوے آں

محمدیہ رنگ

اوہناں نے اپنیاں گلاں
کچھ اونچ کیتیاں نیں۔

دلایلاں دھواواں خیالاں نوں انگاں
میں محشر دے دن پیش یوں توں سنگاں

اپہیں عمل لویٰ یلے نہ میرے
کرم تیرا منگیاں، تیرا فضل منگیاں

پیر صاحب دانعتیہ رنگ

پیر صاحب تری حیاتی
تے اوہناں دی شاعری حضور پاک لئی عقیدت
داسدھائے سہی ثبوت اے۔ اوہناں دا
بھوکھا لہو نعتیہ غلام فطی تاراو ج
چھپساہو یا اے۔

آرتیہماں تے غلاماں نوں سکھو دے ساہ
اوس دے لوکے زمانے دی ہوا پرتا گئے۔

آزادی دے نال عزت نفس
 پیر صاحب دی اپنی زندگی داناوں
 سینے لاکے کے تے عزت نال ای گزری اے
 اوہ لوکاں نوں وی ایسے گل دی تلقین کردے
 نہیں۔ اوہیاں دا سیر ذات ہون پاروں وی
 توکی اصر۔ ام کردے مس مگرو اوہیاں
 دے گل کوں وی اہو رنگ بابا جاندا اے

جھڑ مجلس و منظ وچ جا بٹھا باد گلشاں وچ گزار آیا
 فضل سرائی: بچہ اکے اکے تانویں تکلن دے نال بے آزادی

اپنیاں منزل لاں وچ کشمیاں تے استعارے

پیر صاحب ہوراں تے اپنی شاعری وچ
 کشمیاں تے استعارے ورت کے تے اپنی
 شاعری نوں جا رہی لاد تے نہیں۔

خوف زدہ بیل اکھاں میٹ کے تے
 نال موت دے نظر لارہی اے
 بدل گج رہے نہیں جھڑ قبل رہے نہیں
 اوہے دس رہے نہیں بجلی آ رہی اے

پیر صاحب دالخور عشق

پیر صاحب خود آل رسول و جوں سن
 اوہناں نوں حقیقی عشق دا جانن نصیب ہویا
 سی۔ اوہ اپنی ایس گل نوں وکھریے انداز انداز
 ورتدے نیں تے آکھدے نیں پہلی انسان نوں
 عشق دالخور صرف اپنے خالق نال ہونا
 چاہی دا ہے۔ جیویں قرآن آکھدا ہے۔

انکنتہ تحبون اللہ فتبوعونی
 محبب کہ اللہ

اگر نہیں اللہ نال عشق کرنا چاہندے ہے
 تے پیر اوہلا سے محبوب (اور وہ) نال وی عشق کرو۔

عشق اک اوکھا بینڈا

پیر صاحب فرماتدے نیں کہ عشق دا
 بینڈا بہت اوکھا ہے۔ منظور نے تے عشق دی
 خاطر سولی قبول کر لئی سی۔ جس نے اپنا
 سر نڈے تے منک دنا سی۔ بلال نے
 ایس عشق دی خاطر اپنے آپ نوں
 کولیاں تے رکھ دنا سی۔ اوہناں
 نے اپناں اپناں گلاں نوں
 آگے ودھائیاں ہو یاں آکھیاں

عشق دے بارے آیدے وچار وچھو

پچھوں پچھوں نکل آئے وچوں وچوں دکھاری دکھ
پہلاں پہلاں عشق تائیں مشغلہ جاتاس میں

عاشقاں لہی اوکڑاں

عشق دا رنگ جیوں

گوڑا ہو جائدا اے اوروں الیر عاشقاں دا
امتحان کیندا اے - بیر صاحب ایس بارے
فرماندے نس -

برہنوں وچ تہنا پیندا اے

آسائیشیاں نوں آرماناں نوں
کنڈیاں تے ٹرنا پیندا اے

گلبندناں نوں گلگاماں نوں

عاشق دے ہاڑے

بیر صاحب دہی خنزل

وچ اک عاشق دے ہاڑے وی نظر
آنوے نیں ہوئیاں نے رینیاں مہاں
مگلاں کجھ حلوے انداز وچ کسریاں

آکھیا اے - اوہناں دا اعلان کجھوانج اے:

نہ اس طلب کیتا وچ خدمت نہ میں حاضر ہویا
جھوٹیاں اینویں فضل روایتاں بیٹھو قیساں لہڑیاں

عاشق لئی غم دی رات

پیر صاحب دے منظرے عاشق اوہوای
ہوئے نہ نہیں جیناں دی گھڑی رات ممکن
نوں نہ آوے

سافوں آو غم دی رات پئی
جو ممکن وچ آوے نہ
خبرے اوجہ لہڑیاں راتاں میں
جنہاں دی سحر ہو جانہی اے

مکدی گل

پیر فضل گجرانی پنجابی شاعری وچ
اک اچاتے سچا مقام رکھدے نیں - اوہناں اے پنجابی
زبان تے نزل نوں نوہیں آسمان تے نوبل جہان
وگدائے نیں - **بقول عارف عبدالمتین**: پیر فضل گجرانی
پنجابی شاعری وچ عاشقانہ وار راتاں تے کیتیاں تے
غفار اتر اظہار دے اعتبار نال اک نوبلا مقام رکھدے نیں -
جیہدے وچ اوہناں دا کوئی صریف نہیں

سوال نمبر 7

پنجابی لوک گیت پنجاب دی رہتل وراثت
نیں، مثالان نال گل کرو۔

لوک ادب دی تاریخ تے ملاحظہ

لوک ادب او ناں امی پیرانا اے جیساں اوں
رہتل دا انسان پیرانا اے۔ ایس گل دا
اندازہ ایس گل تو لکھایا جا سکدا اے
کہ جیروں پہلا ججہ جیساں تے ماں نے
اوس جے نوں چھب کران واسطے
جیڑی پیارہری گل کیتی سی او سکھیاں
وج اوی توری دا گیت کہلا یا۔
تکے کا کے نوں گل لاکے جیڑا
لفظان نال محبت دے دے دے
اظہار دا ناں امی لوک گیت اے
جیہوں **لوری** آکھیا جا سکدا اے۔
بانگل ایس طراں منڈیاکریاں دے
آپس محبت دی گل بات نوں ایس
دوے لوک گیت نال لکھایا ہر دے

یاں جیہوں

1- ٹھولا

2- ماہیہ

ایس گل نون ای ودھا کے کیتا جاوے تے
 چان ہوندا اے پئی اپنے من نون دھیان
 لان واپٹے جیڑا لوک گیت گایا جا سکدا
 اے اربنوں **ٹپہ، بولی** آکھیا جا سکدا
 اے۔

پنجابی زبان آکھیا جاندا اے پنجاب
 دی سب نون پیرانی زبان اے۔ **پنجابی بولی**
رے پچھو کس تے گل کر دیا عجمد آفغاں
 پوری آکھدے نیں کہ پنجابی زبان دنیا
 دی قدیم ترین زبان اے۔ اوجہ تارا
 دھوکی وی کردے نیں کہ دنیا تے جیڑوں
 وی کوئی زبان پہلے بولیا ہئی اوس نون
 پنجابی ای آونڈی تھی جیڑی مشکل باندر
 ورنی تھی۔

لوک گیتاں دا مڑھ وری اوروں دا
 انسان ای اے۔ کچھ لوک گیت ساہنے
 آندے نیں تے اوجہ ایسہ ریتل دیاں
 گلاں باناں نون ظاہر کردے نیں۔ لوک جیڑیں
 رنگ ٹوہنگ نال رہندے نیں اوہنلا دا
 ادب وی اوہناں ورگا یو مندا اے۔
 پنجاب وچ رہن آسے سارے لوکاں نون
 پنجابی تے پنجابی زبان دے گیتاں
 نال پیار اے تے ایسہ پیار اوہناں
 نے گیتاں وچ وی کھلا دیا اے۔

پنجابی لڑکے گیتاں وچ

- 1- ماہیا
- 2- مڑھولہ
- 3- ٹپہ
- 4- لوری
- 5- بولی

اک آک لڑکے وکھیرے آں کہ کس طرح
ایہ لوک گیتاں پنجابی ریتل دا شہرتہ بنیں۔

ماہیا

ماہیا محبوب نون بلاون والی پکار
اے جیڑھی کے آک محبوب اپنے محبت نون
پکارن واسے ورتا اے۔ پنجابی بولی دا
ایہ لوک گیتی، مخلوق رنگاں نون ظاہر
کرتا اے۔

مڈھی رنگ

کچھ ماہی ویکھو جیساں وچ
مڈھی رنگ اکھڑواں اے۔ ایہ ماہی
پنجاب دے لوکاں وچ مڈھی رنگاں عقیدت

داگر رسدے نہیں

سرکار کے لئے لاری اے
اگے نے رسول اللہ: چھپے امت ساری اے

آری تے آری اے
آب دم یوسف دا، سارا مہر و پارا اے

کوئی مثل نہیں ڈھولن دی
چپ کر مر علی شاہ ایسے جانیں بولن دی

سیاسی سماجی تے معاشی رنگ

اپنی مٹی نوں چوڑے کے پیر دیس جانا آک معاشی
تے سماجی مسئلے اے۔ اہل کچھ سماجی
معاشی تے سیاسی ماہیے پیش خدمت
نہیں جیڑے پنجاب دی اہل نوں پیش
کردے نہیں

ہتھ میرے واگ ماہیا
بھالو منظور کراں پیر دیس نہ جاماہیا

کوئی اوٹھ قطار سے نی
روزی رب دیسی بیوں وطن وسارے نی

کچھ ہو رہا ہے و کچھ جیناں و چہ سب اسی مشہور
کھل کے سامنے آندا ہے۔

پانی سگیاں ٹیلان دا
معاملہ بیویں بھریں منہ و بکھان جیلان دا

رومانی رنگ ریتل دی پھجان

محبوب دے سن و وال دی گل کردیاں جیالی
لوک آکھوے نہیں۔

چٹا رنگ وے روانی دا
آک تیرا رنگ مشکلی، دو جاسن جوانی دا

سونے دا گل ماہیا
لوکان دیاں رونا کھیاں ساڈی اروند اہل ماہیا

بجھ فریق تے وچوڑے دا اظہار

چھلے بچھ پر ریس اے۔ بچھ فریق تے
وچھوڑا ہر عاشق دا دکھانتا اے۔ ایہ دیاں کچھ ہنہستان

کھوٹے اوئے لھیس پیا
آک دم سجنان دا اوہ وی ٹر پریس گیا

دو پتر اناراں دے
ساڈے دکھ سن کے روئے پتھر پہاڑاں دے

ڈھولا (پنجابیاں دی جنڈ جان)

پنجابی زبان تے لوک گیتاں دا ماں پوگ، تے سرکڑھوالا
گیت ڈھولا اے۔

ڈھوے دا ماخذ

ڈھولا گوروں دی توفیق اے اس

بارے کوئی بلی خبر نہیں۔ ایس لوک گیت نوں محبوب
تے محبوب نال محبت دا نال دتا گیا اے۔ ڈھولا توں
مراد محبوب، سچن، رانجھن تے چن اے اس
لئی مخاطب رانجھن واسطے اے اولا یا گیا اے۔ کجھ

ڈھوے سوکھو۔

بقول سمیع اللہ قریشی

ڈھولا اعلیٰ درج بندے دے دکھاں دا

وہروا تے سنبھوڑا اے۔

اسلامی رنگ دے پھلکارے

ایس لوک گیت نوں پنجابی زبان دا شیشہ
وی آکھیا جاندا اے۔ گیتوں جے محبوب نال دانہیں
لایا جا سکدا۔

اللہ نوں کراں یاد ہمیشاں مینوں آسے میں مولا پارے

کجھ ہور لوک گیت (ڈھولا) جیٹے پنجاب رہتل
دی دھاس میں

Day _____ Date _____
میں ایتھتے تے ماہی تھل وے
ساڈی اللہ خدا والی گل وے

اک بہور ڈھولا دیکھو

بازار وینڈی کھلہ ٹری
میں سک سک ہو گئی نلہ ٹری
تینڈیاں غماں وچہ۔ جیویں ڈھولا

ڈھول نت دا مسافر اے ایس بارے ویکھو

میں تاں پانی بھرنی آں پھک دا
میرا ڈھول مسافر نت دا

بولیاں
سرداں دے دلاں دیاں تریمان

بولیاں توں گیتاں دا نو یو لارنگ میں لفظی
مصنیاں دے حساب سال طعنہ، طنز، قول تے
فرمان دے شہد بولی وچ لہوے جاندے نیں۔
میکے ٹھیک تے گھبرو آں دیاں ٹولیاں
دل مل کے ٹولیاں بن کے جاندے نیں۔ آک
ٹولی دا جو ان کن تے ہتھ رکھ کے آک مسرہ
سیر دا اے

مہر جان رب کر کے
 ساقھی آکھدے نین شاواوی شاوا
 جیہڑے گویاں رناں دے راکھے
 مہر جان رب کر کے

بولی راہیں مہا تما گاندھی دی تدریا

آپ گاندھی قید ہو گیا،
 سانوں دے گیا کھدر دا بانا

ٹپہ

ٹپہ پنجالی بونادھی اک عسف دے جس دے
 وچ پنجاب دی حفلاں تے کٹھائی دے ویلے میلیاں
 دی تصویر دکھا لی دیندی اے
 کسہ ٹپے دیکھو:

بو بھجے وچ پنج پائیاں
 ماں ریا لاڈلیا تینوں نظراں کس لائیاں
 چٹانگ میں روانی دا
 اک تیرا رنگ مشقی دوجا صن جوانی دا

بنگلے اتے بنگلہ ہے
 او منڈ نیشن لینا جیہڑا سب نالوں ننگلا ہے

لوری

لوگ گیت، انسان نوں لڑھتی وچ ملے ہوئے نہیں
 پنجابی زبان دی سب توں موہوریم حرف لوری اے
 ماواں تے بھناں چھوٹیاں بالال نوں گلاں کھریاں
 تے دعاواں دیندیاں نہیں:

اللہ توں والی توں

دتا ای تے پالی توں

معاشی رنگ دا لشکارا

دان پھوکا، نیجا ب دے واسیاں دے فوراک دی وی گل لوری وچ

کئی کئی اے

دانا بھکا مل دا

اللہ والی کھل دا

عتر پیاں دے واسطے

کھال نہیں بھل دا

دو پیرے کنڈا کھل دا

مکری گل لوریاں، ماہیے ٹپے، ڈھوے اوہ لوک

گیت نے جیہڑے پنجابی روح دی پکار نہیں۔ بنڈراں توواواں

دی رتھل دے گیت تے جیہڑے اوہناں دی رتھل تے

ورتارے دا شیشہ نہیں۔

بقول مقصود نا کسر چوہری

گیت ساڈی تہذیب، وی نہیں تے ساڈی پونجی وی

البراک اجیہی پونجی اے جیہڑے اتے ساٹوں مان کسنا جاہی

دالے